

Täysistunto

Torstai 10.2.2022 klo 15.59—18.53

5. Tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomus vuodelta 2020

Kertomus K 10/2021 vp

Valiokunnan mietintö TiVM 1/2021 vp

Ainoa käsittely

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 5. asia. Käsittelyn pohjana on tiedusteluvalvontavaliokunnan mietintö TiVM 1/2021 vp. Nyt päätetään kannanotosta kertomuksen johdosta. — Avaan keskustelun. Esittelypuheen vuoro, edustaja Mika Kari, valiokunnan puheenjohtaja.

Keskustelu

17.53 **Mika Kari sd** (esittelypuheen vuoro): Arvoisa herra puhemies! Esittelen valiokunnan keskeiset huomiot tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomuksesta vuodelta 2020. Tämä vuosi 2020 oli tiedusteluvalvontavaltuutetulle ja tietenkin koko laille ja myös valiokunnalle ensimmäinen kokonainen toimintavuosi tiedustelulakien voimaan astumisen jälkeen keuhällä 2019. Eilen kun täällä salissa keskusteltiin tiedustelutoiminnan osalta hallituksen selonteosta tiedustelulakien toimivuudesta ja lain arviointiprosessista, paljon sivuttiin jo tiedustelutoimintaan liittyviä valvontatehtäviä, ja erityisesti eilisessä keskustelussa pääpaino oli siinä, että nyt eduskunnalla on ensimmäistä kertaa selonteon muodossa mahdollisuus arvioida laajemmin tiedustelulakien toimivuutta ja ajantasaisuutta. Tässä esittelyssä siis pureudutaan vuoden 2020 tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomukseen.

Tiedusteluvalvontavaliokunnan keskeiset huomiot tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomuksesta ovat seuraavat:

Tiedusteluvalvontavaltuutettu luonnehtii ensimmäistä vajaan toimintavuotta 2019 ja kertomusvuoden 2020 ensimmäistä puoliskoa tiedusteluvalvonnan käynnistämisen vaiheeksi ja kertomusvuoden jälkimmäistä puoliskoa valvonnan vakiinnuttamisen vaiheeksi. Tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnan vakiintuminen on sujunut kitkatta. Valvontatyö on ollut hyvää ja kattavaa. Tiedusteluvalvontavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton laillisuusvalvoja, jonka on tärkeää pidättäytyä pitkälle menevän oikeudellisen asiantuntijatuken antamisesta tiedusteluviranomaisille voidakseen uskottavasti arvioida jälkikäteen heidän toimintansa lainmukaisuutta.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnolla tulee olla riittävät resurssit. Toiminnolla pitää olla tiedusteluviranomaisista riippumaton oikeudellinen ja tekninen asiantuntemus tiedustelutoiminnan valvomiseksi. Kertomusvuonna valtuutetun toiminnossa ovat aloittaneet hallinnollinen avustaja ja erityisasiantuntija. Valtuutetun toiminnon resurssien riittävyyttä on arvioitava kokemusten karttuessa ja valvonnan kohteena olevan toiminnan vo-lyymien kasvaessa. On otettava huomioon myös, että valtuutetun tehtävänä on valvoa muu-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2022 vp

takin suojelupoliisin toimintaa kuin tiedustelua. Tarvittaessa on ryhdyttävä toimenpiteisiin toiminnon resurssien, mukaan luettuna tieto- ja viestintätekniisen asiantuntemuksen, pitämiseksi valvontatoiminnan tehokkuuden ja kattavuuden turvaamisen vaatimalla tasolla.

Tiedusteluvalvontavaliokunta on aiemmin kiinnittänyt huomiota siihen, ettei tiedusteluvalvontavaltuutetulla ole sijaista, joka valtuutetun estyneenä ollessa olisi oikeutettu käyttämään laissa valtuutetulle säädettyjä toimivaltuuksia. Valiokunta on katsonut, että tämä valvontajärjestelmän puute on korjattava pikaisesti, ja kehottanut valtioneuvostoa ryhtymään asiassa tarvittaviin toimenpiteisiin viipymättä. Oikeusministeriö on valiokunnan saaman selvityksen mukaan käynnistänyt asiaa koskevan lainvalmistelutyön. Valiokunta kiirehtii valmistelun loppuun saattamista. Tässä mietinnön valmistumisvaiheen ja tämän päivän välillä on tapahtunut se, että asia on edennyt, ja se tulee vielä näillä valtiopäivillä hoidetuksi, toivottavasti jo tässä kevätistuntokauden aikana.

Tuomioistuinelaitoksella tulee niin ikään olla riittävät voimavarat ja edellytykset hoitaa tuomioistuimille kuuluvat tiedustelumenetelmien käytön oikeudellisen kontrollin tehtävät. Valiokunta kiinnittää valtioneuvoston huomiota siihen, että se turvaa Helsingin käräjäoikeudelle tarvittavat edellytykset hoitaa sille tiedustelulainsäädännön seurauksena syntyneet ympärivuorokautiset päivystystehtävät. Valiokunta pitää tärkeänä, että eduskunnan oikeusasiamies ja tiedusteluvalvontavaltuutettu arvioivat yhdessä muun ohella tiedustelulainsäädännön tulkintaan ja soveltamiseen liittyviä kysymyksiä. Tämä on tärkeää erityisesti tilanteessa, jossa lainsäädännöstä ei ole vielä muotoutunut vakiintunutta soveltamiskäytäntöä, ja varsinkin niissä asioissa, joista tiedusteluviranomaisilla on toimivalta päättää ilman tuomioistuimen lupaa. Tämä asiakokonaisuus liittyy erityisesti niin sanottuun palomuurisäätelyyn, joka tiedustelulain sisältä löytyy.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin tehtävänä on valvoa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin virkatoimien lainmukaisuutta. Valiokunta pitää varsin tärkeänä, että ylin hallitusvalta on tiedustelutoiminnankin alalla oikeuskanslerin konkreettisten laillisuusvalvontatoimenpiteiden kohteena.

Tämä tiedusteluvalvontavaliokunnan mietintö tässä asiassa on yksimielinen. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia, puheenjohtaja Kari. — Edustaja Mäkelä, olkaa hyvä.

17.59 Jani Mäkelä ps: Arvoisa puhemies! On hyvin kiinnostavaa käydä keskustelua siitä, miten tämä viime kaudella paljon keskustelua aiheuttanut tiedustelu ja sen valtuuksien käyttö ovat käytännössä lähteneet toimimaan. Ihmettelen sinänsä, että tästä ei oikeastaan enää tällä kaudella, kun ne valtuudet on otettu käyttöön, ole käyty juuri minkäänlaista julkista keskustelua, vaikka aihepiiri oli varsin kuuma viime kaudella, kun itsekkin olin mukana tätä asiaa valmisteleavassa parlamentaarisessa työryhmässä. Se tiedustelulakien valmisteluhan lähti käyntiin siitä lähtökohdasta, että Suomi oli tästä verkkotiedustelun näkökulmasta lainsäädännön sekä käytännön kyvykkyyden tasolla hyvinkin jäljessä verrokkimaista ja pahimmillaan ulkopuolisen tiedustelutiedon varassa oman turvallisuutensa kannalta, ja tämä tilanne tietenkin oli välttämätöntä korjata ja hankkia se oma kyvykkyys tiedon keräämiseen esimerkiksi terroristisesta liikehdinnästä.

Tiedustelussahan on periaatteessa kysymys pakkokeinojen kaltaisten keinojen käytöstä sellaista kansallista turvallisuutta uhkaavaksi koettua toimintaa kohtaan, joka ei ainakaan

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2022 vp

siinä vaiheessa sinänsä täytä aihetta epäillä rikosta, kynnystä. Kyse ei siis ole rikostutkinasta vaan tiedon keräämisestä viranomaisten ja poliittisen johdon käyttöön, ja sotilastiedustelun puolella sotilaallisesta uhasta ja siviilitiedustelun puolella enemmän tällaisesta terrorismin kaltaisesta uhasta ennen näiden uhkien konkretisoitumista ja realisoitumista.

Tässä yhteydessä käytiin aika paljon keskustelua myös tästä massavalvonnasta ja sen käsitteistä. Kysymys on monimutkainen, mutta vastaus siihen kuuluu yksinkertaistettuna, että vaikka moni länsimaa tosiasiallisesti harjoittaaakin massavalvontaa, niin Suomi oikeastaan ei. Monessa maassahan tämä valvonta perustuu avainsanojen seulontaan isosta tietomassasta, jolloin ainakin periaatteessa suuri määrä normaaliakin liikennettä käy läpi viranomaisseulan, toki automaattisella tasolla, eli eihän manuaaliseen valvontaan siinä datan määrässä ole mitään mahdollisuutta, vaan ainoastaan koneellisesti poimitut havainnot voidaan tarkistaa ihmistyöllä.

Suomessa taas lähtökohta on aina ollut se, että valvonta kohdistuu tiedustelulupaan, joka käydään läpi käräjäoikeudessa ja jonka tarve ja kohde on yksilöitävä riittävällä tasolla, ja tiedustelu kohdennetaan tähän nimenomaiseen ilmiöön ja liikenteeseen, ja siihen tiedusteluun kuulumaton tieto on lain mukaan hävitettävä. Laissa on myöskin velvoitteet tiedustelun päätyttyä ilmoittaa kohteelle sen tiedustelun tapahtumisesta, joskin tässä on omat rajoitteensa, ja näitä kaikkia asioita valvotaan tiedusteluvalvontavaltuutetun toimesta, joka raportoi työstään valvontavaliokunnalle.

Näiden tiedustelulakien käyttöönottohan edellytti tuolloin perustuslain yksityisyyden suojaan muutosta, jossa kansallinen turvallisuus hyväksyttiin poikkeukseksi viestintäsalaisuuden murtamiseen, ja tästä muutoksesta säädettiin eduskunnassa kiireellisessä menettelyssä viiden kuudesosan enemmistöllä. Tähän asiaan suhtauduttiin laajasti myönteisesti, että näitä sotilasuhkia ja terroristista toimintaa saataisiin valvottua, mutta oli myös epäilyksiä siitä, voitaisiinko näitä valtuuksia käyttää esimerkiksi poliittisesti epäkorrekteja näkemyksiä esittävien seuraamiseen. Eli oli tärkeää, että valtuuksille säädetään erittäin vahvat viranomaistason ja parlamentaarisen tason valvontakeinot, ja niistä nyt käydään keskustelua. On tärkeää, että nämä valvontakeinot toimivat hallituspuolueista riippumatta ja ovat läpinäkyviä kaikille eduskunnassa ja eduskuntapuolueille nyt vähintään, mieluummin myös suurelle yleisölle ainakin jollain tasolla. Ei voi missään tapauksessa hyväksyä järjestelmää, jossa valvonta olisi hallituksen näpeissä.

Nyt sitten näissä kertomuksissa puhutaan paljon asioita, mutta jotenkin itselleni ainakin jää häiritsevä kuva liiallisesta yleisluontoisuudesta näissä kertomuksissa. Eli on selvää, että näistä tiedusteluoperaatioista operatiivisella tasolla ei voida puhua julkisesti, se on totta kai salassa pidettävää tietoa, mutta millä tasolla niistä voidaan puhua julkisesti ja millä tasolla ei? Sitä kritisaisin hieman, että karkeatkin tiedot tapausten määrästä ja viitteellisetkin tiedot tästä tiedustelulla saaduista hyödyistä on katsottu luottamuksellisiksi näissä raporteissa. Ja pelkään, että tämä ei oikein palvele nyt sitä tarkoitusta, että eduskunta saisi vakuututtuaan tiedustelun kautta saaduista hyödyistä, että tämä järjestelmä kannatti rakentaa ja nämä kiireellisesti säädetyt valtuudet antaa. Eli säädimme kyllä valvonnasta, joka epäilemättä toimii, mutta säädimmekö riittävästä avoimuudesta sen valvonnan raportoinnille? Tätä haluan kysyä.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Ja edustaja Kiuru, Pauli, olkaa hyvä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2022 vp

18.03 **Pauli Kiuru kok:** Arvoisa herra puhemies! Erittäin tärkeä asia, erittäin laaja asia, jota viime vaalikaudella useampi valiokunta käsitteli perusteellisesti. Poimin tästä nyt muutaman kohdan.

Ensinnäkin kiitos valiokuntamme puheenjohtajalle Mika Karille, joka esitteli mietinnön, joka oli todellakin yksimielinen. Valiokunnan huomioon siitä, että tiedusteluvalvontavaltuutetulla pitäisi olla tämä sijaisjärjestely nykyistä paremmin järjestetty: hallituksen lainsäädäntösuunnitelman mukaan viikolla 10 tällainen on tulossa, eli asia on hoidossa siinä mielessä hyvin.

Sitten edustaja Jani Mäkelä otti esiin, ja ihan aiheesta, tämän kysymyksen siitä, että yllättävän vähän tätä keskustelua on tällä vaalikaudella käyty, kun vertaa siihen, kuinka paljon asiasta keskusteltiin viime vaalikaudella. Itse tulkitSEN asian positiivisena signaalina siinä mielessä, että kun on hiljaista, niin se on merkki siitä, että asiat toimivat. Tämä on erittäin sensitiivinen aihe, ja jos pientäkin lipsumista valvonnassa, viranomaiskäytännöissä lain tulkinnassa, lain soveltamisessa, tapahtuu, niin aivan varmasti sieltä tulee sitten sanomista ja kirjoittelua. Ja niin kauan kuin on hiljaista, niin itse pidän sitä hyvänä merkinä. Valvonta on vahvaa, se on moniportaista. On tiedusteluvalvontavaliokunta, on tiedusteluvalvontavaltuutettu, on oikeusasiamiestä, oikeuskansleria, sisäistä valvontaa ja näin pois päin. Ja oma käsitykseni on se, että meille on muodostunut ja muodostumassa vahva tiedustelukulttuuri, jossa lainsäädännön kirjainta ja henkeä kunnioitetaan jopa ylitsevuotavan tarkasti ja ne, jotka asioita hoitavat, ymmärtävät sen, kuinka vaikea ja iso asia tämä oli viedä eteenpäin. Siinä onnistuttiin hyvässä parlamentaarisessa hengessä, ja sitä kannattaa kunnioittaa, että mitään moitittavaa ei pääse tapahtumaan.

Sitten tähän Jani Mäkelän huomioon — ja sekin oli oikea huomio — että kun rahaa annetaan, niin tietysti haluamme tietää, mitä sillä rahalla saadaan aikaiseksi. Mutta sitten tullaan juuri tähän ongelmaan, mikä on julkista, mikä on salaista, ja kun kaikkea ei voi kertoa, niin sitä ei todellakaan voi eikä saa kertoa. Operatiivisista asioista ei puhuta mitään. Tälläkin hetkellä poliisilla on tilanne päällä turvallisuuteen liittyen. Eilen selonteon yhteydessä puhuttiin tilastoinnista, ja siitä annettiin ymmärtää, että siinä on mietinnässä keino — ministeri sanoi — jolla sitä voitaisiin vähän tarkentaa. Mutta kovin yksityiskohtainen tilastointi antaa kyllä sitten signaaleja siitä, [Puhemies koputtaa] mitä siellä tehdään ja mihin suunnataan.

Taidan pyytää toisen puheenvuoron. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Autto, olkaa hyvä.

18.06 **Heikki Autto kok:** Arvoisa puhemies! Tällä viikolla eduskunnassa on käyty tärkeää keskustelua tiedustelusta, ja on todella kansakunnan kokonaisturvallisuuden kannalta tärkeää, että 2019 saatiin voimaan nämä kauan kaivatut tiedustelulait. Ja kyllä, voin yhtyä edellä edustaja Kiurun esittämiin ajatuksiin siitä, että kyllähän se on merkki siitä, että lainsäädäntö toimii, kun näistä ei tarvitse aivan jatkuvasti olla keskustelemassa. Paremminkin ehkä mietin sitä, onko viranomaisilla sitten liikaa sellaista — miten tämän nyt sanoisi — pidättyväisyyttä esittää jopa ehkä niitä uusia toimivaltuuksia, mitä alati muuttuva maailma ja haastavammaksi käyvä maailmantilanne edellyttäisi myös lainsäädännöltä.

Olen iloinen kuullessani siitä, mikä tuli hyvin myös tässä edustaja Kiurun puheenvuorossa mutta jo esimerkiksi edustaja Karin esittelypuheenvuorossa esille, että Suomeen on muodostumassa tällainen vahva tiedustelukulttuuri, että lakia sekä sen kirjainta tarkoin

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2022 vp

noudatetaan, että lain hengen mukaisesti toimitaan. Ja tässöpä mielessä ajattelen niin, että kun nyt olemme koko eduskuntana käsittelemässä tätä kertomusta, niin kyllä meillä pitää olla luottamusta sitten niihin kollegoihimme, jotka on valittu tiedusteluvalvontavaliokuntaan tätä valvontatyötä tekemään, että he ovat tässä asiassa sitä parhaimmistoamme ja he varmasti siellä viimeisen päälle sitten huolehtivat sekä tästä lainmukaisuudesta että lain hengen noudattamisesta ja me voimme hyvillä mielin heihin luottaa.

Mutta sen voin tässä omana kantanani kuitenkin tuoda esille, että kun Suomeen on hyvä kulttuuri muodostumassa, niin mikäli viranomaisilla on tarvetta siihen, että toimivaltuuksia tarvitaan lisää, niin meillä on kyllä myös sitten nämä valvontakeinot selvästi kunnossa niin, että tarvittaessa toimivaltuuksia voidaan ainakin minun näkemykseni mukaan kyllä olla myös lisäämässä.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Kemppi, olkaa hyvä.

18.09 Hilkka Kemppi kesk: Kiitoksia, arvoisa puhemies! Puhujalistan perusteella on varsin sääli, että tämä aihe, tiedustelu, ei ole houkuttanut muita naiskansanedustajia puhumaan, ja ajattelen, että se on sääli erityisesti siksi, että turvallisuus on teema, jossa erityisesti Suomella on pitkää perinnettä naisten roolin vahvistamisessa. Ehkä vielä korjaamme tilanteen.

Kiitoksia edustaja Karille laajasta esittelystä. Olemme toki vasta alussa. Kuten mainitsitte, niin tämä on vasta tiedusteluvaltuutetun toinen vuosikertomus, ja sen osalta on varsin ennenaikaista ehkä arvioida noiden lakien toimivuutta tai toimimattomuutta vielä täysin. Nyt on kuitenkin pikkuhiljaa siirrytty tämän raportinkin mukaan tiedusteluvalvonnan vakiinnuttamisvaiheeseen, mikä on tietenkin meille eduksi.

Luotan suomalaisen tiedusteluun ja pidän sitä ammattimaisena, luotettavana toimintana. Tämä tuo minulle rauhallisuutta muun muassa tässä ajankohtaisessa kansainvälisessä tilanteessa, esimerkiksi nyt, kun Venäjän toiminta on lisännyt jännitteitä Euroopassa ja myös lähialueillamme Itämerellä sekä suoraa sodan uhkaa Ukrainassa. Ajattelen, että Suomen turvallisuus perustuu vahvaan kansalliseen puolustukseen ja verkostoituneeseen puolustusmalliin ja sitten tähän meidän kansainväliseen yhteistyöhön. Suomella tulee olla tietenkin valmiudet puolustautua, ja tässä yhtälössä todella merkittävä paikka on tällä tiedustelutiedolla siitä, mitä meidän lähialueillamme tapahtuu. Olen tyytyväinen siitä, että tämä raportti nostaakin keskeisesti esiin näitä tulokulmia, joita äsken mainitsin. Tämän mukaan tiedusteluvalvojat harjoittavat yhteistyötä kansainvälisellä, eurooppalaisella ja pohjoismaisella tasolla. Pidän tätä erittäin tärkeänä lähtökohtana tämän tiedustelun onnistumiselle, ja siltä osin lait tuntuvat antavan liikkumatilaa.

Vakavat uhat Suomen kansalliselle turvallisuudelle liittyvät tietenkin sekä vieraiden valtioiden että terroristi- ja rikollisjärjestöjen osalta niiden toiminnan suunnitelmallisuuteen, järjestäytyneisyyteen ja ammattimaisuuteen, tietenkin myös jatkuvuuteen tai toistuvuuteen. Kyse on toimijoista, joilla on kyky toteuttaa äärimmäisiä aseellisia tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavia hyökkäyksiä. Näiden torjumisessa tiedustelutoiminta on meille ensisijaisen tärkeää, ja itse asiassa pidän sitä meidän tärkeimpänä aseenaamme.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Mika Kari, olkaa hyvä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2022 vp

18.11 **Mika Kari sd:** Arvoisa puhemies! Ehkä näihin muutamiin kysymyksiin, joita tässä on tullut esiin, mielelläni vastaan, muun muassa edustaja Mäkelälle ja niin edelleen.

Ehkä kuitenkin ennen vastauksia haluan kanssa itse alleviivata sitä osaa tuosta meidän mietintömme yleishengestä, että Suomeen on tosiaan syntynyt ja syntymässä myös tiedustelutoiminnalle oma kulttuuri. Niin kuin tuossa esittelypuheenvuorossa totesinkin, oikeuskäytäntökin syntyy työn kautta ja vielä vahvistuu ja saadaan myös kokemuksia siitä, millä tavalla lainsäädäntötyössä eduskunta onnistui 2018—2019 laatiessaan tiedustelulakeja. Se on oma arviointiprosessi, ja se menee selontekoprosessin kautta, mutta sillä on luonnollisesti yhtymäkohtia myös siihen, millä tavalla tiedusteluvalvontavaltuutettu näkee vuoden 20 toiminnan pääpainopisteet ja miten tiedusteluvalvontavaliokunta niitä huomioita sitten omalla näkökulmallaan valottaa.

Tosiaan tiedusteluvalvontavaliokunta on rakenteeltaan parlamentaarinen. Siellä ei ole erikseen hallitusta ja oppositiota, vaan käytännössä eduskuntaryhmillä, joissa on enemmän kuin yksi jäsen, eli jokaisella puolueella on siellä paikka, joillain puolueilla kaksikin. Tämä parlamentaarisuus osaltaan vahvistaa myös tätä läpivalaisun periaatetta. Edustaja Mäkelä nosti hyvin esiin muun muassa massavalvonnan, johonka liittyen jo lain laatimisvaiheessa perustuslakivaliokunta edellytti omassa lausunnossaan, että tiedustelulakiin tulee kirjata selkeästi massavalvonnan kieltö ja se myös sinne kuvata, ja näin massavalvonasta myös laissa sitten kirjoitettiin.

Kysymyksenne siitä, onko tämä tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomus liian yleisluontoinen, antaako se riittävää kuvaa eduskunnalle ja kansanedustajille tiedustelutoiminnan tuloksellisuudesta ja antaako se jotain mitattavaa, jopa jonkunlaista mittariakin sille, on hyvä huomio. Osaltaan uskaltaisin vastata niin, että niitä mitattavia asioita annetaan eduskunnalle eli tiedusteluvalvontavaltuutetun toimesta valvontavaliokunnalle, joka sitten käy tätä parlamentaarista keskustelua, mutta tehtävän luonteen takia tämä keskustelu ei ole luonteeltaan julkista vaan eduskunnan valvontatehtäviin kuuluvaa valiokunnan työtä. — Taisinkin vastata jo kaikkiin niihin kysymyksiin.

Toivon tälle tiedustelukulttuurille hyvää jatkoa ja kehittymistä edelleenkin. Toiminta on vasta varsin uutta myös Suomessa. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Pauli Kiuru, olkaa hyvä.

18.14 **Pauli Kiuru kok:** Arvoisa puhemies! Jatkan vielä puheenjohtajamme puheenvuorosta ja samalla vastaan myös edustaja Mäkelälle tähän tiedonsaantiin, siis siitä tuloksellisuuden tiedonsaannista. Lain mukaan valiokunnalla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta tahoilta maksutta valvontatehtävänsä hoitamiseksi tarvitsemansa tiedot, ja se on kovaa tekstiä, sitä ei ole millään tavalla rajattu siinä. Tämä sama oikeus on myös tarkastusvaliokunnalla niissä asioissa, joita tarkastusvaliokunta käsittelee. Eli tiedot saadaan, kun on tarve pyytää, mutta tietenkään mihinkään turhaan uteliaisuuteen ei ole syytä mennä. Jos tietoa tarvitaan, niin se annetaan, ja valiokunta sitten itse punnitsee sitä. Jos mietitään esimerkiksi tuloksellisuutta, niin valiokunta voi pyytää tarkemmin tietoa, ja sitten valiokunta joutuu tarkkaan miettimään, mitä asioita mietintöön voi laittaa ja missä menee ikään kuin se raja, kuinka paljon voidaan julkisesti kertoa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2022 vp

Luottamus on tiedustelussa ja myös valiokunnan toiminnassa se aivan keskeinen asia, ja sen takia valiokunta toimii parlamentaarisesti. Meillä on hyvä keskinäinen luottamus ja ymmärrys siitä, että asiat hoidetaan hyvin — niin kuin edustaja Kemppi nosti esiin, on valitettavaa, että keskustelua on näin vähän. Toisaalta edelleen sanon toisinpäin sen hyvän puolen, että se on merkki siitä, että asiat toimivat, kun sitä on vähän, mutta jos lipsumista tapahtuu, niin kuin esimerkiksi Tanskassa on tapahtunut, jossa tiedusteluviranomaiset ovat ylittäneet valtuutensa, niin kyllä täällä salissa olisi pohinä päällä, jos jotain sellaista tapahtuisi.

Sitten tästä valiokunnan mietinnöstä vielä yksi asia, joka kannattaa huomioida: Koska laki on uusi, soveltamiskäytäntö on vakiintumaton, niin mietinnössä sanotaan, että valiokunta pitää tärkeänä, että eduskunnan oikeusasiamies ja tiedusteluvalvontavaltuutettu arvioivat yhdessä lain tulkintaan ja soveltamiseen liittyviä kysymyksiä. Ne ovat monimutkaisia asioita, ja on hyvä, että nämä tahot keskenään sitä keskustelua käyvät ja sitten jos tarvetta tulee lainsäädäntömuutoksiin, niin viestiä menee sitten valiokunnalle ja siitä sitten eteenpäin.

Nostan saman asian tähän loppuun, minkä eilen nostin selonteon käsittelyn yhteydessä: Tiedustelun avulla saadaan valtiojohdolle arvokasta tietoa, mutta mitä sillä tiedustelutiedolla tehdään, jos muut lait eivät ole ajan tasalla? Korostan sen tärkeyttä, että lait, jotka koskevat muuttoliikkeellä tapahtuvaa hybridivaikuttamista, pitää saada ajan tasalle, niin että rajoille ei synny sellaista tilannetta, [Puhemies koputtaa] mikä esimerkiksi Puolan rajalla on nähty.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Kiljunen, Kimmo, olkaa hyvä.

18.18 Kimmo Kiljunen sd: Arvoisa puhemies! Tämä viikko näyttää olevan eduskunnan osalta — täysistuntosalin osalta ainakin — yhdellä otsakkeella varustettu, eli tiedustelutoiminnasta täällä nyt puhutaan päivästä toiseen erilaisten selonteiden ja muiden yhteydessä. Myöskin valiokunnissa nämä aiheet ovat esillä. En usko, että se johtuu tästä yleispoliittisesta tilanteesta ja turvallisuustilanteesta Euroopassa, vaan tässä on tiettyjä satunnaistekijöitä, jotka johtuvat suomalaisesta parlamentaarisesta käytännöstä ja meidän selontekoaikatauluistamme. Mutta kyllä, täällä on viitattu tähän eurooppalaiseen tilanteeseen, joka kuvaa myöskin sitä, että tiedustelutoiminnalla on eurooppalaisissa käytänteissä merkitystä.

Täällä on käytetty termiä ”tiedustelukulttuuri” — on uutta suomalaista tiedustelukulttuuria. Sillä tietysti viitataan siihen, että lainsäädäntö on suhteellisen tuoretta, ja siinä mielessä olemme luomassa uusia käytänteitä.

Kyllä minun täytyy tässä julkisesti kiittää myöskin tiedusteluvalvontavaliokuntaa, jonka puheenjohtaja, kansanedustaja Kari, istuu tässä takana ja käytti erinomaisen esittelypuheenvuoron. Te luotte sitä kulttuuria tänne omalla toiminnallanne, ja vain rohkaisten sitä, että teette myöskin relevantteja kysymyksiä valiokunnassa, koska teillä on suuri vastuu siitä, että tämä parlamentaarinen kate säilyy tässä toiminnassa. Nimittäin tiedustelutoimintaa harrastetaan eri puolilla maailmaa — käytännössä kaikki maat harrastavat erilaista tiedustelutoimintaa — mutta se, mikä demokraattisille maille, avoimille yhteiskunnille, on ominaista: oikeusperusta on vahva ja varma. Tässä suhteessa myöskin tämä valvontapohja, että tässä on parlamentaarinenkin ulottuvuus, on erittäin tärkeä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2022 vp

Meillä on monenlaisia järjestelmiä — enkä lähde niitä järjestelmiä tässä nimeämään tai erittelemään — joissa tiedusteluorganisaatiot ovat valtioita valtioissa ja elävät omaa elämäänsä ja määrittävät omat pelisääntönsäkin joissakin yhteiskunnissa, enkä mene yksityiskohtiin lainkaan. Mutta oikeusvaltiossa, avoimessa demokratiassa, tämä kaikki perustuu siihen, että takana ovat oikeudellinen valvonta ja laillisuusvalvonta, ja ennen kaikkea tässä suomalaisessa mallissa on myöskin olemassa nyt sitten tämä parlamentaarinen kate. Onneksi olkoon siitä.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Kari, olkaa hyvä.

18.20 Mika Kari sd: Arvoisa puhemies! Edustaja Kiljunen nosti tärkeän käsitteen myös tässä hyvässä puheenvuorossaan, ja se on ”parlamentaarinen kate”. Parlamentaarisella katteella tässä yhteydessä erityisesti voi alleviivata sitä, että valiokunnan tehtäväksi on annettu viime kaudella tässä salissa laajalla enemmistöllä, jopa poikkeuksellisella menettelyllä perustuslain säätämisyjärjestyksen osalta, yhdessä rakentaa laaja lainsäädäntöpaketti, jossa huomionarvoista on myös tiedustelulakien sivumäärällinen koko, joka on jopa sosiaali- ja terveysuudistusta suurempi, yli tuhat sivua. Mutta valvontatyö on tietenkin laajapohjaista ja kerroksellista. Laillisuusvalvonnan lisäksi tätä parlamentaarista valvontaa siis tekee valiokunta ja laillisuusvalvonnan puolella useampi eri taso.

Mutta tästä hyvästä tiedustelukulttuurista viranomaisten osalta jo mainitsin, ja se on syntymässä myös täällä valvonnan puolella. Tätä valvonnan kulttuuria, tiedustelutoiminnan valvonnan kulttuuria — ja hyvää sellaista — kehitetään edelleen, mutta yksi osa tätä kulttuurin rakentamista on tietenkin koko eduskunnan kiinnostus tämän tiedustelutoiminnan yksityiskohtiin.

Edustaja Kemppi ihan hyvin viittasi siihen, että olisi syytä ehkä vielä laajemmin tuoda esiin myös naisten roolia tässä ehkä jollain tavalla, mielikuvallisesti ainakin, miesten maailmaksi luullussa tai kuvitellussa kulttuurissa. Silloin kun lakia laadittiin, eduskunnan istuntosali, jos ei nyt aivan täynnä ollut, niin lähestulkoon, kun keskustelimme perusoikeuksista, viestintäsalaisuudesta, yksityisyyden suojasta ja niin edelleen.

Kuten eilen sanoin tuossa selontekokeskustelussa, oikeusvaltiossa viranomaisten toimivaltuudet perustuvat aina lakeihin, ja niitä lakeja laatii valtiopäiville kokoontunut Suomen eduskunta. Ja toivon, että tässä tiedustelulain selontekovaiheessa eduskunnan valiokunnat, jotka käsittelevät selontekoon liittyen mietintöä ja lausuntoja, laajasti perehtyvät tähän tiedustelutoiminnan lainsäädäntöön ja synnyttämme myös tänne eduskuntaan hyvää ja keskusteltavaa kulttuuria. Kaikissa maissa ei tästä toiminnasta tällä avoimuudella perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta keskustella. Suomi on hyvä maa. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Ja edustaja Kiuru, Pauli, olkaa hyvä.

18.23 Pauli Kiuru kok: Arvoisa puhemies! Tämä ”tiedustelukulttuuri” tässä vilahtelee. Ja kun aihe kiinnostaa kollegoita, niin hieman taustaa. En ole teemaa tai sanaa itse keksinyt. Se on asiaa paremmin tuntevien käyttöön ottama, mutta olen itse sitä ruvennut valiokunnassa käyttämään ja eduskunnassa käyttämään, koska minun mielestäni se on hyvä sana, joka kuvaa lainsäädäntöä, luottamusta, viranomaistoimintaa ja kaikkea sitä, mikä tähän kuuluu.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2022 vp

Jos — niin kuin tiedän — esimerkiksi edustaja Kiljunen on kiinnostunut kirjallisuudesta tutkijana, niin teoksen nimi on ”Suomalaisen tiedustelukulttuurin jäljillä”, ja se on Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisu vuodelta 2020, toimittanut Tommi Koivula, sotataidon laitos. Julkaisu on ladattavissa myös verkosta, ja eduskunnan kirjasto auttaa tarvittaessa erinomaisella tavalla, jos joku haluaa. Olen kirjan lukenut, ja itselleni se oli kyllä hyvin antoisa teos, joka antoi syvyyttä tällaiselle siviilille, poliitikolle, joka sitten mielellään kuulee ja lukee asiantuntijoiden näkemyksiä asioista. Sieltä kumpuaa tämä ”tiedustelukulttuuri”-sana. [Kimmo Kiljunen: Kiitos vihjeestä!]

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Mäkelä, olkaa hyvä.

18.24 **Jani Mäkelä ps:** Arvoisa puhemies! Sen verran vielä tästä asiasta sanon, että haluan kiittää kollegoita Kiurua ja Karia tästä keskustelusta ja niistä vastauksista, joita sain aiemmin esittämiini kysymyksiin. Eli tässä tiivistyy tiedusteluvalvontavaliokunnan merkitys tässä asiassa, myös sen luottamuksellisen puolen käsittelyssä.

Sinänsä täytyy kiittää sitä alkuperäistä valmisteluprosessia, että se oli hyvin avoin ja parlamentaarinen ja että siinä valmisteluryhmässä sain vastauksia myöskin kiusallisiin ja ikäviin kysymyksiin. Toki tällainen avoin ilmapiiri tietysti oli edellytyksenä sille, että tällaiseen perustuslain säätämismenettelyyn voitiin mennä ja että viiden kuudesosan enemmistö eduskunnassa saatiin sen välttämättömän perustuslain muutoksen taakse.

Toki ehkä jotain sotilastiedustelua olisi voitu tehdä ilman sitä perustuslain muutostakin, mutta nimenomaan siviilitiedustelun puoli vaati silloin sen perustuslain muutoksen, ja jotta se saatiin aikaan, tällainen ilmapiiri oli tarpeen, ja oli hyvä, että se oli siinä valmistelussa, ja toivon, että se jatkuu jatkossakin näiden lakien ja valtuuksien valvonnassa.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Autto, olkaa hyvä.

18.25 **Heikki Autto kok:** Arvoisa puhemies! Tämä on ollut todella hyvää keskustelua. On ollut ilo osallistua siihen, ja tosiaan haluan sitä edelleen alleviivata myös tällä puheenvuorolla, että luotan vahvasti meidän tiedusteluvalvontavaliokuntaan, ja on todella hienoa, että taitavaksi tunnettu edustaja Kari sitä hyvin johtaa ja tämä on sillä tavalla hyvissä käsissä.

Tosiaan tästäkin keskustelusta varmasti on tärkeää lähettää maan hallitukselle terveisiä siitä näkökulmasta, joka nousi mielestäni hyvin kyllä esille myös edustaja Kiurun puheenvuorossa: kun nyt saamme tiedustelutietoa, niin sitten meillä täytyy olla kaiken muun lainsäädännön kunnossa, jotta sen tiedustelutiedon pohjalta voidaan sitten toimia tavoilla, jotka palvelevat Suomen kokonaisturvallisuutta mahdollisimman hyvin.

Tässä mielessä haluan, puhemies, vielä lyhyesti oman kantani esittää myös siihen, että kun nyt hallitus on aloittamassa valmiuslainsäädännön kokonaisuudistusta, niin mikäli katsotaan, että laajamittaisen maahantulon käyttäminen hybridisodankäynnin välineenä Suomea vastaan kuuluu valmiuslain taakse, niin sitä pitää aivan erityisesti kiirehtiä. Kyllä itse näen niin, että kun hybridisodankäynti on valitettavasti muodostunut tällaisen kansainvälisen voimapolitiikan uudeksi normaaliksi enemmänkin, niin enemmänkin rajavartiolaissa ja muissa lainsäädännöissä pitäisi olla niitä keinoja, millä Suomi pystyy riittävän voimakkaasti ja riittävän nopeasti reagoimaan, jolloin se meidän olemassa oleva lainsäädäntö sitten luo sellaisen pidäkkeen, ettei kukaan näitä keinoja, vaikkapa tässä tapauksessa tätä laa-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2022 vp

jamittaista maahantuloa, käytä painostuskeinona ja hybridisodankäynnin aseena Suomea vastaan.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomuksen K 10/2021 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.